

КУЖЕЛЬ О.В.

канд. екон. наук,

народний депутат України VIII скликання,

член депутатської фракції політичної партії «Всеукраїнське об'єднання

«Батьківщина» у Верховній Раді України

вул. Турівська, 13, м. Київ, Україна, 04070

E-mail: gromprym@gmail.com

ORCID:0000-0002-3671-0595

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТА ЗАХОДИ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Актуальність. Завдання зростання валового внутрішнього продукту держави обумовлює необхідність здійснення процесів демонополізації та дерегуляції економіки, створення умов для вільної чесної конкуренції, ефективного функціонування стратегічних товарних ринків, розширеного відтворення трудового потенціалу країни. Нині особливої актуальності та значимості набуває питання розробки і впровадження нової економічної політики України з урахуванням специфічних факторів впливу на національну економічну систему у контексті її стабільного відтворювального розвитку.

Мета та завдання. Метою статті є обґрунтування стратегічних напрямів, заходів та інструментів реформування економічної політики України, як основи національної платформи нового економічного курсу держави. У ході дослідження використано такі методи: діалектичний, теоретичного узагальнення й порівняння, графічний, структурно-логічний метод.

Результати. У статті автором обґрунтовано доцільність створення багатoproфільних Всеукраїнських асоціацій та їх головні завдання. Розроблено пропозиції до системного реформування найважливіших податків: податок на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок, податок на додану вартість та податок на прибуток. Акцентовано увагу на необхідності досягнення раціонального рівня сукупного податкового навантаження в Україні. Обґрунтовано доцільність страхування ризиків під час кредитування бізнесу, використання міжнародних принципів і практик у формуванні антимонопольної та монетарної політики в Україні. На підставі аналізу товарної структури вітчизняного експорту доведено необхідність підтримки виробництва та експорту продуктів переробки з високою доданою вартістю. Наголошено на необхідності освітньої реформи, зміни парадигми дешевої робочої сили, проведення якісного багатоаспектного аналізу ринку праці та прийняття оновленого трудового кодексу.

Висновки. Розроблені у статті пропозиції формують концептуальну основу національної платформи нового економічного курсу України. Розробка покрокового плану дій, змін до законодавства та нормативно-правового поля, системи механізмів і заходів їх практичного впровадження визначають перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

Ключові слова: економічна політика, ринок, демонополізація, податки, кредитування бізнесу, додана вартість, переробна промисловість.

KUZHEL O.V.

Candidate of Economic Sciences,

People's Deputy of Ukraine of the VIII convocation,

member of the parliamentary faction of the political party

All-Ukrainian Association «Homeland»

in the Verkhovna Rada of Ukraine

st. Turovskaya, 13, Kyiv, Ukraine, 04070

E-mail: gromprym@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3671-0595>

STRATEGIC DIRECTIONS AND MEASURES FOR REFORMING UKRAINE'S ECONOMIC POLICY

Topicality. The task of growth of the gross domestic product of the state necessitates the implementation of processes of demonopolization and deregulation of the economy, creation of conditions for free fair competition, effective functioning of strategic commodity markets, expanded reproduction of the labor potential of the country.

Nowadays, the issue of development and implementation of the new economic policy of Ukraine taking into account specific factors of influence on the national economic system in the context of its stable reproduction development is of particular relevance and importance.

Aim and tasks. The purpose of the article is to substantiate the strategic directions, measures and instruments of reforming the economic policy of Ukraine, as the basis of the national platform of the new economic course of the state. During the research the following methods were used: dialectical, theoretical generalization and comparison, graphical, structural-logical method.

Research results. In the article the author substantiates the expediency of creation of multidisciplinary All-Ukrainian associations and their main tasks. Proposals for systematic reformation of the most important taxes have been worked out: personal income tax, single social contribution, value added tax and income tax. Attention is drawn to the need to achieve a rational level of aggregate tax burden in Ukraine. The expediency of risk insurance in business lending, the use of international principles and practices in the formulation of antitrust and monetary policy in Ukraine is substantiated. Based on the analysis of the commodity structure of domestic exports, the necessity to support the production and export of high value-added processing products has been proved. The need for educational reform, changing the paradigm of cheap labor, conducting a high-quality multidimensional analysis of the labor market and adopting an updated labor code were emphasized.

Conclusion. The proposals developed in the article form the conceptual basis of the national platform of Ukraine's new economic course. The development of a step-by-step plan of action, changes to legislation and the legal framework, a system of mechanisms and measures for their practical implementation determine the prospects for further research in this area.

Keywords: economic policy, market, demonopolization, taxes, business lending, value added, manufacturing industry.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Завдання зростання ВВП держави та створюваної в її межах доданої вартості, як головного ресурсу відтворювального розвитку національної економіки, обумовлює необхідність здійснення процесів її демонополізації та дерегуляції, створення умов для вільної чесної конкуренції, як засобах для свободи дії ринкових сил. В умовах кланово-олігархічного інституційного устрою у неправових державах, до яких, на жаль, поки що відноситься і наша країна, відбувається суттєве викривлення класичного змісту і ринкових механізмів, і державного регулювання внаслідок існування феномену «приватизації державного апарату» певними групами і використання державної влади в якості потужного «бізнес-активу».

У такій деформованій інституційній системі стандартний ліберальний лозунг «більше ринку – менше держави» може прикривати намагання знищення державних обмежень для монополізації ринків великими бізнес-групами або навіть окремими особами. За таких умов тільки сильна правова держава зі справедливим судочинством, непорушним правом приватної власності і захистом прав інвестора може стати гарантом ефективного функціонування ринків. Ринок без вільної чесної конкуренції стає фікцією, а держава, що не запобігає виникненню картелів, монопольних угруповань та олігархічних утворень, стає все менш ефективною.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Теоретико-прикладні засади реформування економічної політики держави висвітлені у працях багатьох вітчизняних та іноземних учених, зокрема, О.І. Амоші, Б.В. Буркинського [1], З.С. Варналій, В.М. Гейця [2], Дж.М. Кейнса [3], С.О. Корабліна, В.І. Ляшенка, А.А. Максюті, Ю. Норберга [4], П.Самуельсона, Д.О. Фудашкіна, Й.Шумпетера та інших економістів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій за означеною тематикою, додаткових досліджень потребує питання розробки та впровадження нової економічної політики в умовах України з урахуванням сукупності особливостей і специфічних факторів впливу на національну економічну систему. При цьому вектор такої політики доцільно змістити в бік стійкого відтворювального розвитку економіки та підтримку виробництва й експорту вітчизняних продуктів переробки з високою доданою вартістю.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). Мета статті – обґрунтування стратегічних напрямів, заходів та інструментів реформування економічної політики України, як основи національної платформи нового економічного курсу держави. Для досягнення поставленої мети у дослідженні використано такі методи: діалектичний, теоретичного узагальнення й порівняння, графічний, структурно-логічний метод.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Першим і важливим елементом усунення політичної монополії на управління державою ми пропонуємо зробити Всеукраїнські асоціації, утворені за різними профілями (рис. 1). Наприклад, освіта, сприяння розвитку промисловості і

підприємництва, охорона здоров'я, безпека та інші. Пропонуємо наділити такі Асоціації сильним та впливовим конституційним статусом.

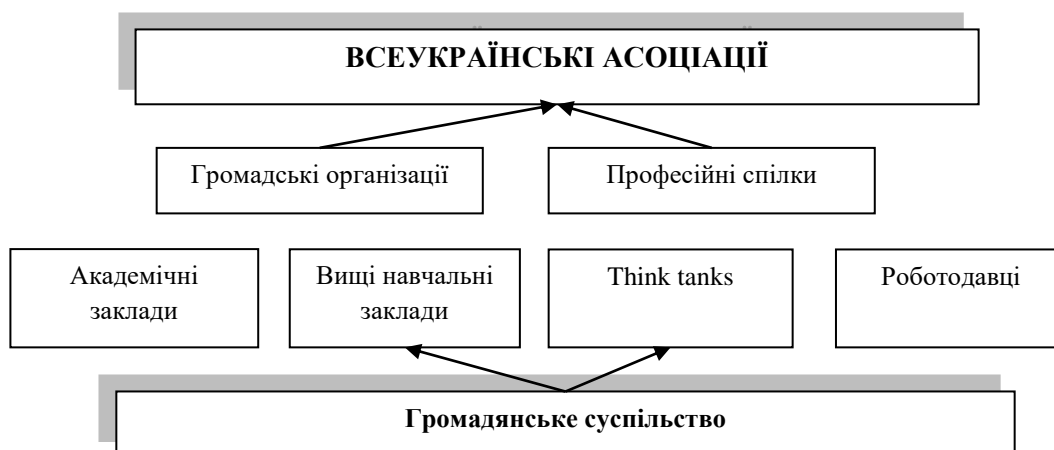

Рис.1. Структура Всеукраїнських асоціацій [авторська розробка]

Роботодавці і промисловці, об'єднані в потужну Асоціацію, будуть мати право законодавчої ініціативи у своїй галузі, і парламент буде зобов'язаний розглядати їх законопроекти. Вони зможуть подавати проекти актів Уряду, міністерств та кадрові пропозиції у своїй сфері, а також матимуть право нагляду за їх виконанням.

Головними завданнями Всеукраїнських асоціацій, як інститутів представництва народу, є такі:

- законодавча ініціатива;
- внесення проектів актів уряду та пропозицій до них;
- пропозиція кандидатів на посади в органи виконавчої влади;
- нагляд за виконанням нормативних актів, «Вето Уваги» на закони та постанови Парламенту, акти Уряду та інших виконавчих органів;
- нагляд за виконанням нормативних актів;
- звернення до суду із заявою про злочин;
- ініціатива проведення перевірок контрольними органами;
- ініціатива звільнення посадових осіб контрольних органів.

Також пропонуємо надати Всеукраїнським асоціаціям так зване «вето уваги». Це дуже важливий механізм. Якщо члени Асоціації вважають, що закон або рішення уряду суперечать ключовим потребам розвитку галузі, Асоціація може накласти «вето уваги», і влада буде зобов'язана зібрати консультативну раду, що представляє парламент, Уряд і Асоціацію, та разом визначити зміни, які мають бути внесені в заветований закон або рішення. Ці пропозиції оформляються протоколом і голосуються або в парламенті, або в Уряді. Якщо вони повністю або частково ухвалюються, то позиція Асоціації враховується, і закон, або рішення Уряду змінюється у відповідності з вимогами Асоціації.

Розглянемо стратегічні напрями та механізми реформування національної економіки. Головне місце серед них займають *податкові* механізми. Податки мають право бути компенсаційною платою за суспільні послуги, отримані або запропоновані платнику. Нашим спільним завданням є радикально знизити податковий тягар для бізнесу та населення в цілому при знаходженні оптимальної точки балансу інтересів бізнесу, держави, і суспільства в цілому (рис.2).

Податкове навантаження плюс ЄСВ	39,36% від ВВП
Податкове навантаження з урахуванням «корупційного податку»	48,42% від ВВП
Оптимальний рівень сукупного податкового навантаження	не більше 29% від ВВП

Рис. 2. Рівні фактичного та оптимального податкового навантаження в Україні*

*Розроблено автором із використанням джерела [5].

До податків, що потребують змін, слід віднести податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), єдиний соціальний внесок (ЄСВ), ПДВ та податок на прибуток. Європейська Бізнес Асоціація в Україні провела дослідження та синтезувала результати бачення оптимальної податкової системи представниками бізнесу у II кварталі 2018 року [5] (рис.3). На наш погляд, всі ці пропозиції заслуговують на серйозну увагу та широкі суспільні обговорювання і консультації у бізнес-середовищі, серед учасників фінансового ринку, практиків макроекономічного регулювання, науковців і експертів.

1.Податки, які потребують змін: 1-е місце – ПДФО; 2-е місце – ЄСВ; 3-е місце – ПДВ; 4-е місце – податок на прибуток
2 Зміни, на які чекає бізнес: – ПДФО: зниження ставки податку, скасування фіксованої ставки ПДФО та введення прогресивної ставки; – ЄСВ: зниження ставки ЄСВ та недопущення підвищення бази для розрахування ЄСВ у разі підвищення мінімальної заробітної плати; скасування ЄСВ та пошук іншого способу фінансування соціальних витрат; – ПДВ: (I) пропозиції щодо скасування ПДВ та запровадження податку з продажів або податку з обороту; (II) пропозиції щодо змін існуючої моделі ПДВ (зменшення ставки ПДВ; скасування правила «першої події»; зміни до порядку функціонування СЕА; – Податок на прибуток: запровадження податку на виведений капітал замість податку на прибуток, скасування податкових різниць та сплата податку на прибуток виключно на базі фінансової звітності, зниження ставки податку на прибуток підприємств.

Рис. 3. Пропозиції до реформування податкових механізмів в Україні*

*Розроблено автором із використанням джерел [5, 6].

Україна є унікальною країною: з одного боку, вона займає перші місця у світі за рівнем корупції, а з іншого – за надмірним оподаткуванням людей та компаній. За офіційними даними, у 2017 р. податковий тягар українців перевищив 34 % від номінального ВВП, а враховуючи ЄСВ – 39,36%. З урахуванням так званого «корупційного податку» фактичні витрати українських платників сягнули 48,42 % [5]. За економетричними розрахунками, раціональний рівень сукупного податкового навантаження для України повинен становити не більше 29,4% від номінального ВВП. Дельта в 19,02 відсоткових пунктів покривається просто: люди та компанії змінюють податкове президентство (емігрують) або переходять у «тіньову» економіку.

Важливим напрямом реформування економічної політики є *кредитування* (рис.4). Замість кредитування бізнесу під заставу пропонуємо започаткувати й стимулювати стандартну процедуру, як в більшості розвинених країн, – страхування ризиків. Тобто, ми будемо страхувати, а не брати застави, – банківська система має покривати збитки через страховку, а не вилучати власність у підприємців. Ми створимо монетарну політику, яка щонайменше на 80 % покриє ВВП і збільшить кредитування виробництва [6]. Ще одним завданням є створення ефективної системи іпотечного кредитування для придбання житла людьми: без першого внеску, під 3% і на той термін, на який вирішить родина, – до 30 років.

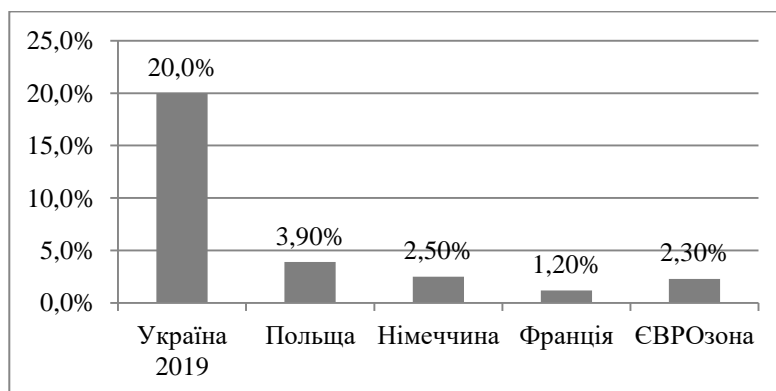

Рис. 4. Ставки кредитування бізнесу в Україні та іноземних державах*

*Складено автором за даними [8].

Важливим завданням залишається *демонополізація* національних ринків. Монополії знищують вільний ринок та чесну конкуренцію, штучно обмежують можливості для розвитку і гальмують впровадження технологічних інновацій. Монополії змушують нас всіх залишатись у минулому сторіччі в той час, коли світ невпинно змінюється.

В українському антимонопольному законодавстві є багато поширених у світовій практиці механізмів впливу на монополістів, у тому числі арсенал штрафів і обмежень. Законодавство України передбачає можливість примусового поділу підприємств-монополістів у разі зловживання монопольним становищем. Цю можливість жодного разу не було використано, але це відбудеться дуже скоро. Процес буде відбуватись цілком у руслі міжнародної практики, але незворотно, це посилить конкуренцію в критично важливих для промисловості та суспільства галузях і запровадить принцип справедливості.

Принцип справедливості також передбачає дерегуляцію і застосування регуляторної політики у відповідності з міжнародними стандартами. Справедливість – це коли Національний банк професійно формує методологічні принципи, стратегію і тактику управління інфляційними процесами, а монетарна політика має антиінфляційне спрямування. Коли системні помилки НБУ не призводять до масштабної валютної кризи, наслідки якої не подолані і сьогодні, а програма так званої «очистки» банківської системи спрямована не на зменшення ризиків, як мало б бути, а до їх зростання та концентрації.

Важливим напрямом реформування економічної політики є зміна сировинного вектору вітчизняного *експорту*. Якщо у першому кварталі 2011 р. негативне сальдо зовнішньо-торгівельного балансу складало 1 млрд. 201,6 млн. дол., то у 2018 р. воно становило 5 млрд. 826,1 млн. доларів, що в 2,3 рази більше, ніж у 2017 році (2 млрд. 501,1 млн. доларів), причому якщо подивитись на структуру експорту, то 20,6% в ній складають продукти рослинного походження: з них 15% - зернові, 4,2% - насіння і всього 0,4% – перероблена продукція; 6,3% - це готові харчові продукти, з них 0,8% - кондитерські вироби, а 2,4% – залишки і відходи виробництва. У структурі експорту 9,2% складають мінеральні продукти, тобто сіль, сірка, земля і каміння, руда, 3,9 % - хімічна промисловість, 1,2% – маса з деревини і 24,9% - недорогочінні метали, машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – всього 9,9% [9].

Цілком підтримуємо пункт Меморандуму про збільшення частки переробної промисловості з 12,4 % до 25 %, тому що в світі переробна промисловість розглядається як унікальна і значна економічна сила. У будь-якій країні стискання обробної промисловості розглядається як ознака економічного занепаду. Частка цього сектору в глобальній торгівлі досягає 70 % , він виступає потужним драйвером досліджень і розробок.

Це має бути не просто зростання частки, а зростання якісне, зростання, окрім переробки сировини, інноваційно-технологічних галузей обробної промисловості. З цим пунктом, на мою думку, тісно пов'язана і пропозиція щодо реалізації ідеї «купуй українське» (рис.5).

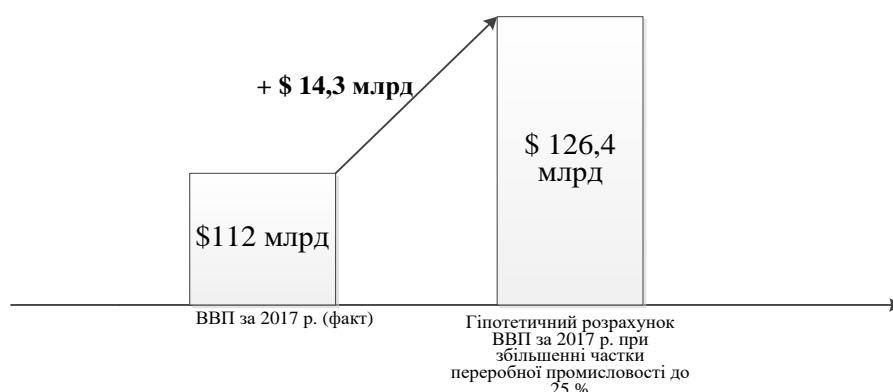

Рис 5. Приріст ВВП в Україні за рахунок зростання частки переробної промисловості*

*Складено автором за даними [9].

Уряди всіх розвинених країн підтримують вітчизняну промисловість, підтримую і я, бо пам'ятаю вчення Дж. М. Кейнса, відповідно до якого держава може стимулювати економічний розвиток шляхом розміщення держзамовлень в приватному секторі. Таким чином, бізнес отримує доходи, створює робочі місця, платить податки. Завдяки ефекту мультиплікатора Дж. М. Кейнса, ці

доходи йдуть іншим підприємствам [3]. Це створює нові доходи, податки, робочі місця і т.д. Якщо ж держзамовлення йде на імпорту, то ефект мультиплікатора переміщається в країну імпортера, створюючи там економічне зростання. Саме це – переміщення робочих місць і виробництва доданої вартості – і намагаються нам нав'язати.

У 2009 році, в період жорстокої кризи, Уряд прийняв рішення щодо купівлі добрив українського виробництва. Так, вони були трохи дорожче, ніж імпортовані, ми субсидували частину видатків аграріям для того, щоб зберегти робочі місця і підтримати вітчизняне виробництво.

В книзі шведського вченого – лібертаріанця Юхана Норберга з Інституту Катона під назвою «Прогрес: Десять причин з нетерпінням чекати Майбутнє», яка стала однією з кращих книг 2016-го року за версією The Economist, автор говорить, що розвинені країни, зокрема США, закликаючи весь світ відкривати ринки, самі ж цього не роблять [4]. Не робить цього і Європа. По-справжньому кожна розвинута країна захищає власного виробника. В США з 1933 року діє закон «Купуй американське», що зобов'язує державні структури віддавати перевагу при закупках продукції американського виробництва. В Австралії у 2009 році Уряд, зацікавлений в зростанні вітчизняної економіки, ініціював проект «Зростання участі австралійської промисловості» у держзакупівлях, у 2011 р був прийнятий закон «Купуй австралійське дома і за кордоном». Вимога щодо допуску до держзакупівель в ЄС продукції, що містить 50 % локального – присутня в директивах Євросоюзу.

Необхідно підтримувати вітчизняних експортерів-виробників якісної та конкурентоздатної продукції. Для цього терміново запуснути роботу Експортно-кредитного агентства, яке мало запрацювати ще в липні 2017 року, однак не створено це і сьогодні. Такі агентства є в більшості країн, що займають лідируючі позиції на світових ринках, і в багатьох випадках своїми успіхами ці країни завдячують саме таким державним структурам, що забезпечують державні гарантії і страхування від ризиків, а також надають імпортерам кредити під невеликі відсотки, організаційну і інформаційну підтримку.

Можна також розглянути можливість впровадження різних форм змішаного кредитування несировинного експорту, що використовували б також і приватні фінанси, рефінансування частки експортних кредитів. Нагадаю, що саме таким чином – через американський експортно-імпортерський банк, заснований у 1938 році, що надавав дешеві кредити американським експортерам, відбулась експансія на світові ринки компанії «Боїнг».

Важливий напрям в економічних реформах – це *розвиток інфраструктури*. Причому, це вже не питання доріг – у 21 сторіччя в європейській країні якість доріг має бути найвищою. Це інформаційна і цифрова інфраструктура. На цьому ставлю наголос в умовах, коли в Україні мобільний зв'язок відсутній навіть на трасах державного значення, а в сільській місцевості взагалі відсутній Інтернет.

А тепер ми підійшли до найголовнішого, на моє переконання, напряму. Бо все, про що ми говорили, все, до чого ми з вами прагнемо, не буде мати жодного сенсу, якщо в Україні не буде людей. Як їх повернути? Як утримати в Україні потужний креативний клас українців, з яким ми маємо йти у завтрашній день? Як зробити так, щоб народжуваність зростала?

Згідно з прогнозами експертів, до 2020 р. дефіцит висококваліфікованих фахівців складе в світі 38-41 млн. чол. У той же час буде спостерігатися надлишок низькокваліфікованої робочої сили в розмірі 89-94 млн.чол., в тому числі 32-35 млн. в розвинених країнах.

І тут на перший план виступає *освіта*. В умовах глобальних технологічних трендів, що визначаються інтенсивним розвитком промислової революції та переходом світової економіки до шостого технологічного укладу і економіки знань, модернізація системи освіти – це одна з стратегічних цілей розвитку країни. Результати реформи освіти потрібно вимірювати виключно якістю, доступністю, відповідністю потребам ринку праці і перевагами, що вона надає у глобальній конкуренції. І зовсім не випадково пріоритетом Нового курсу України є виховання, освіта та наука.

В Україні буде застосована та модель, яка діє в інших країнах. Зокрема, йдеться про визначення нормативу видатків на освіту (на базовому, професійно-технічному, вищому рівнях) на кожну дитину, що встановлюється на рівні європейських стандартів. Сьогодні в Україні майже зруйнована надзвичайно важлива ланка – система професійно-технічної освіти. І це в той час, коли всі розвинуті країни посилюють підтримку цього сектора.

Пропоную Всеукраїнським асоціаціям та об'єднанням роботодавців надати також право в рамках соціального партнерства брати участь у підготовці національного плану освіти, враховуючи кваліфікаційні потреби, що будуть сформовані в результаті аналізу та прогнозу розвитку економіки та ринку праці. Цей національний план освіти буде дороговказом при плануванні обсягів і профілів

підготовки кадрів. Також об'єднання роботодавців та Асоціації спільно з працівниками, представленими галузевими профспілками і фахівцями у сфері освіти розробляють національні професійні стандарти, контролюють їх виконання.

Хотілось би торкнутись ще однієї проблеми, яка є системо утворюючою (рис.6). В Україні відсутній якісний та високопрофесійний *аналіз ринку праці*. Йдеться не тільки про цифри «попит-пропозиція», загальні речення на кшталт «потрібні люди робочих професій» або «айтішники» з рівнем заробітних плат. Такі дані є майже в кожному кадровому агентстві, але вони не надають цілісної глобальної картини того, що взагалі відбувається. Насправді ринок праці – це система соціально-економічних і юридичних відносин в суспільстві, норм і інститутів, покликаних забезпечити безперервний процес відтворення робочої сили та ефективного використання праці. Тільки на основі даних аналізу можна виявити «тонкі» місця і кризові вузли у функціонуванні ринку, кінцеві результати діяльності, і вже тоді приймати управлінські рішення.

Рис. 6. Наслідки використання парадигми дешевої робочої сил як конкурентної переваги [авторська розробка]

В цьому контексті виникає ще одне завдання – нагальна необхідність прийняття нового *трудового кодексу*. Ми спільно з профспілками і роботодавцями маємо розробити і терміново прийняти документ, що відповідав би сучасним реаліям і наближав трудові відносини до ринкових умов. Але при цьому має бути збережена рівність сторін трудового договору при взаємній вигоді та узгодженні взаємних прав і обов'язків. А держава при мінімумі втручання має забезпечити соціальну стабільність, підкріпивши її державними гарантіями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У дослідженні обґрунтовано доцільність створення багатофункціональних Всеукраїнських асоціацій, їх головні завдання, зокрема, законодавчі ініціативи, нагляд за виконанням нормативних актів, «вето уваги». Розроблено пропозиції до системного реформування найважливіших податків: податок на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок, податок на додану вартість та податок на прибуток. Акцентовано увагу на необхідності досягнення раціонального рівня сукупного податкового навантаження в Україні, яке складає не більше 29,4% від номінального ВВП. Обґрунтовано доцільність страхування ризиків під час кредитування бізнесу, використання міжнародних принципів і практик у формуванні антимонопольної та монетарної політики в Україні.

На підставі аналізу товарної структури вітчизняного експорту доведено необхідність підтримки виробництва та експорту продуктів переробки з високою доданою вартістю. Показано, що за умови збільшення частки переробної промисловості до 25 % приріст ВВП складе 14,3 млрд. дол. США. Наголошено на необхідності освітньої реформи, зміни парадигми дешевої робочої сили, проведення якісного багатоаспектного аналізу ринку праці та прийняття оновленого трудового кодексу.

Узагальнені у статті пропозиції формують концептуальну основу національної платформи нового економічного курсу України. Розробка покровоного плану дій, змін до законодавства та нормативно-правового поля, системи механізмів і заходів їх практичного впровадження визначають перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтеграційні механізми розвитку товарних ринків: монографія / За ред. Б.В. Буркинського, О.В. Нікішиної. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2019. – 387 с.
2. Шлапак О.В. Економічна політика України – визначаючи майбутнє: наукова доповідь / О.В. Шлапак, В.М. Геєць, Д.О. Фудашкін та ін. – К.: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2017. – 80 с.
3. Keynes John Maynard. The General Theory of Employment, Interest, and Money. The University of Adelaide Library Electronic Texts Collection. Retrieved from <http://etext.library.adelaide.edu.au/k/k44g/k44g.zip>
4. Norberg Johan. Progress: Ten Reasons to Look Forward to the Future / Johan Norberg. – Oneworld Publications; MMP edition, 2017. – 256 p.
5. Офіційний сайт Європейської Бізнес Асоціації. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://eba.com.ua/about-us/>
6. Міністерство фінансів України: зниження ЄСВ дало поштовх зростанню економіки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2694346-znizennasv-dalo-postovh-do-zrostanna-ekonomiki-minfin.html>
7. Офіційний сайт Главком. Як допомогти бізнесу? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://glavcom.ua/economics/finances/yak-dopomogti-biznesu-timoshenko-rozkazala-sviy-recept-541863.html>
8. Official site Euro area statistics. Retrieved from: www.euro-area-statistics.org
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Розділ «Зовнішньоекономічна діяльність». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Кужель О.В. Корупція і розвиток малого бізнесу /О.В. Кужель// Економіка і прогнозування. – 2002. – №2. – С.137-148.
11. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 22 червня 2012 р. №5026-VI. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5026-17>

REFERENCES

1. Intehratsiini mekhanizmy rozvytku tovarnykh rynkiv: monohrafiia (2019) [*Integration mechanisms of commodity markets development: monograph*]. B.V. Burkynskyi, O.V. Nikishyna (Ed.) Odesa: IPREED NAN Ukraine [in Ukrainian].
2. Shlapak, O.V., Heiets, V.M., & Fudashkin, D.O. ta in. (2017). Ekonomichna polityka Ukrainy – vyznachaiuchy maibutnie: naukova dopovid [*Ukraine's economic policy - defining the future: a scientific report*]. K.: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukraine [in Ukrainian].
3. Keynes John Maynard (2003). The General Theory of Employment, Interest, and Money. The University of Adelaide Library Electronic Texts Collection. Retrieved from <http://etext.library.adelaide.edu.au/k/k44g/k44g.zip> [in English].
4. Norberg Johan (2017). Progress: Ten Reasons to Look Forward to the Future. Oneworld Publications; MMP edition [in English].
5. Ofitsiinyi sait Yevropeiskoi Biznes Asotsiatsii (2019). [Official site of the European Business Association]. Retrieved from: <https://eba.com.ua/about-us/> [in Ukrainian].
6. Ministerstvo finansiv Ukrainy: znyzhennia yedynoho sotsialnoho vnesku dalo poshtovkh zrostanniu ekonomiky (2019). [Ministry of Finance of Ukraine: the decline in the single social contribution has given impetus to economic growth]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2694346-znizenna-esv-dalo-postovh-do-zrostanna-ekonomiki-minfin.html> [in Ukrainian].
7. Ofitsiinyi sait Hlavkom. Yak dopomohty biznesu. (2019). [Glaucoma's official website. How to help a business]. Retrieved from <https://glavcom.ua/economics/finances/yak-dopomogti-biznesu-timoshenko-rozkazala-sviy-recept-541863.html> [in Ukrainian].
8. Official site Euro area statistics.(2019). Retrieved from www.euro-area-statistics.org [in English].

9. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statyky Ukrainy. Rozdil «Zovnishnoekonomichna diialnist» (2019). [Official site of the State Statistics Service of Ukraine. Section «Foreign Economic Activity»]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
10. Kuzhel, O.V. (2002). Koruptsiia i rozvytok maloho biznesu [Corruption and small business development]. *Ekonomika i prohnozuvannia – Economics and forecasting*, 2, 137-148. [in Ukrainian].
11. Pro orhanizatsii robotodavtsiv, yikh obiednannia, prava i harantii yikh diialnosti: Zakon Ukrainy vid 22 chervnia 2012 r. №5026-VI. [On employers' organizations, their associations, rights and guarantees of their activity: Law of Ukraine of June 22, 2012 №5026-VI]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5026-17> [in Ukrainian].